

Posudek na disertační práci

Autorka: **Mgr. Viktor Fuglík**

Název práce: **Elektronické portfolio jako prostředek podpory evaluace a sebehodnocení žáků.**

Program – obor a pracoviště: Pedagogika – Pedagogika, Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Katedra informačních technologií a technické výchovy

Vedoucí práce: Doc. RNDr. Miroslava Černochová, CSc.

Rok odevzdání: 2012

Posuzuje: Doc. PaedDr. Jan Slavík, CSc.

K aktuálnosti zvoleného tématu

Hodnocení žáků ve výuce patří ke stálým oblastem zájmu pedagogiky již od jejich počátků, přičemž aktuálnost tohoto tématu zůstává beze změny vysoká. Důvod je nasnadě: hodnocení je informace ve zpětné vazbě k učení žáků, proto jeho kvalita bezprostředně souvisí s procesem učení a musí tedy být v centru stálé pozornosti pedagogiky.

V současné době v souladu s novou konstruktivisticky orientovanou kulturou vyučování a učení je v pedagogické teorii i praxi kladen důraz na postup od heteronomie hodnocení ke zvyšování podílu žákovské hodnotící autonomie. Tento posun od heteronomního pojetí hodnocení (hodnocení pouze jako prostředek pedagogického vlivu) k autonomnímu pojetí hodnocení (hodnocení jako cíl žákovského učení) je spojen s důrazem na formativní přístup k hodnocení a na preferenci autentického hodnocení, co možno úzce spjatého se zkušenostmi a životní praxí žáka (srov. např. materiál OECD *Formative Assessment*. Paris 2005). Do uvedeného trendu patří hodnocení žákovského portfolia.

I v tradiční „papírové“ podobě je portfolio účinným prostředkem autentického a formativního hodnocení. O to užitečnější může být jeho elektronická podoba, která má možnosti překonat některé technické obtíže při užití tradiční papírové formy. Nadto může nabídnout velmi komfortní nástroje ke zpracování a prezentaci dat. Právě elektronická podoba portfolia (dále též jen e-portfolio) v návaznosti na autentický, autonomní a formativní přístup k hodnocení je tématem posuzované disertace V. Fuglíka. Tendence k využívání elektronických portfolií v poslední době zřetelně roste v návaznosti na zvyšování jejich uživatelské přívětivosti. Autor právem vychází z předpokladu, že elektronické portfolio nese nový slibný didaktický potenciál (s. 11 posuzovaného textu).

Závěr

Téma posuzované disertace je aktuální a jeho řešení je v souladu s progresivními trendy výběru badatelských témat v současné pedagogice.

K cílům a jejich splnění

Cíl posuzované práce je autorem v úvodu koncipován poměrně široce (s. 9): „...rozpracovat problematiku využití elektronického žákovského portfolia pro hodnocení, sebehodnocení a sebereflexi žáků...“. Dále je pak rozpracován do řady dílčích cílů a úkolů (s. 14). Autor splněním svých cílů hodlá přispět k rozvoji teorie didaktických prostředků a školního hodnocení v pedagogice. K tomu se vztahuje formulace výzkumného problému zaměřeného na zjišťování didaktického potenciálu elektronického portfolia v podmínkách školní výuky a na využití elektronického portfolia ke zkvalitnění školního hodnocení. Také v tomto případě je problém operacionalizován do řady dílčích podproblémů, resp. otázek (s. 13).

Autor přistupuje k plnění svých cílů korektně, s pečlivým ohledem na dosavadní poznání a se snahou spojovat teorii s praxí. Jednou z příkladných částí textu v tomto směru je v teoretické oblasti kap. 3.2.2 (s. 31 n.) zaměřená na analýzu procesů tvorby a využívání žákovského portfolia a v oblasti empiricko-výzkumné kap. 4.2 *Akční výzkum*. V. Fuglík soustředil do své práce množství dobře vybraných a smysluplně uspořádaných poznatků, které věrohodně odpovídají na položené otázky a naplňují stanovené cíle.

Pro další hlubší rozpracování autorem probírané problematiky lze doporučit jen ještě větší důraz na pojetí školního hodnocení jako *informace ve zpětné vazbě, která má podporovat žákovské učení*. Právě tato informační kvalita hodnocení určuje *didaktický potenciál* vzdělávacího prostředku nebo metody, skrze niž se hodnocení realizuje. Platí to tedy i pro e-portfolio. Autor na tento moment v práci naráží vždy, když sleduje přínosnost práce s elektronickým portfoliem, resp. s metodami jeho vzdělávacího využívání (např. s. 112 n.). Tato přínosnost je dána mírou realizovaného didaktického potenciálu, a tedy informační kvalitou hodnocení pro podporu žákova učení.

Z uvedeného hlediska mohly být zjištěné výsledky prezentovány průkazněji, kdyby autor *výběrově sledoval informační přínos při práci s e-portfoliem v určitém konkrétním případě činnosti žáků se vzdělávacím obsahem*. A to jak z hlediska přínosu e-portfolia pro *poznání samotného obsahu*, tak z hlediska *zpětnovazebního* přínosu pro žáka: do jaké míry e-portfolio podporuje autonomii učení a autonomii hodnocení žáka, tj. umožňuje rozvíjet dispoziční žák k učení, sebehodnocení a k hodnocení svého okolí.

Jedná se tedy o to, do jaké míry e-portfolio může zprostředkovat žákovi zpětnou vazbu, která umožní nebo zlepší jeho rozhodování a směřuje k podpoře žákova učení. To je nutné zjišťovat především ve vztahu ke konkrétnímu obsahu (v úrovni mikroměřítko, *fine grain size*), k němuž se vztahuje odpovídající kritérium nebo kritéria. Podle výkladu v disertaci soudím, že tento proces v praxi probíhal při řešení projektů (s. 112 – 115), nicméně v textu nejsou jeho ilustrativní příklady uvedeny. Proto doporučuji, aby autor při obhajobě *konkrétně na reprezentativních příkladech* ilustroval procesy hodnotící komunikace s oporou v e-portfoliu jako *faktický doklad funkčnosti e-portfolia*. Autor sám v této souvislosti právem

zdůrazňuje možnost longitudinálního sledování žákovy činnosti (s. 123). Doporučuji sledovat přitom, do jaké míry e-portfolio podporuje takové získávání, zpracování a výklad hodnoticích údajů, které je

- 1) *pedagogicky zdůvodněné*, tj. opřené o systém kritérií vztažený k cílovým znalostem anebo kompetencím žáků,
- 2) *profesionálně korektní*, tj. respektující soudobá odborná pravidla získávání, zpracování a výkladu pedagogických údajů,
- 3) *kontrolovatelné* ze strany všech uživatelů, tj. přístupné kontrole a pro uživatele srozumitelné do takové míry, která kontrolu umožňuje,
- 4) *komunikačně otevřené*, tj. zda hodnotící údaje vstupují do dialogu všech zúčastněných v rozsahu, který postačuje pro kvalitní spolupráci.

Míra splnění uvedených čtyř kritérií vypovídá o didaktické kvalitě školního hodnocení. Domnívám se, že právě elektronické portfolio poskytuje vhodné prostředky pro zabezpečení těchto nároků na kvalitní informativní funkci školního hodnocení a že pro autora by neměl být problém tento jeho didaktický potenciál ilustrovat. Tím by doplnil extenzivní rozměr své práce, který, jak autor sám právem konstatuje, je v celém rozsahu nezvladatelný (srov. s. 122), o rozměr intenzivní – v něm by bylo zřetelně patrné, v čem je využití e-portfolio „didakticky silné“ v běžné školní praxi.

Závěr

Cíle disertace jsou splněny. Pro obhajobu doporučuji faktograficky ilustrovat informační přínos e-portfolio a jeho hodnocení v úrovni mikroměřítka na konkrétním příkladu s jeho patřičným typovým zobecněním.

K metodám disertace

Teoretické i empiricko-výzkumné metody použité v posuzované disertaci odpovídají standardním požadavkům v oboru disertace. V empiricko-výzkumné části autor ku prospěchu věci kombinoval kvantitativní a kvalitativní výzkumný design: použil metodu dotazníkového šetření (s důrazem na kvantifikaci) a metodu akčního výzkumu (s důrazem na kvalitativní rozbor).

Realizaci metod považuji za korektní v hlavních rysech. Odlišení kvalitativního a kvantitativního přístupu se však mělo ještě zřetelněji promítnout do odlišení dvou různých okruhů výzkumných otázek již v úvodních částech textu disertace. V akčním výzkumu by to mohlo autora vést k důslednějšímu využití analýzy na úrovni mikroměřítka, které by prospěly k prohloubení poznatků i k operacionalizaci výsledků disertace. Poznatky z akčního výzkumu mohly být zpracovány s větším důrazem na kvalitativní rozbor – je sice prospěšné dozvídat se

obecná zjištění (s. 101 – 106), bylo by ale přínosnější do větší hloubky kvalitativně rozebrat a *typově zobecnit konkrétní procesy hodnocení činností v průběhu práce s e-portfoliem*. Tento operacionální přístup k zobecňování, resp. k náhledu prostřednictvím reprezentativních případů je příznačný pro kvalitativní výzkum a v disertaci nebyl dostatečně využit.

Závěr

Výzkumné metody i jejich využití v disertaci považuji za korektní.

K výsledkům disertace

Za podstatný přínos disertace pokládám její příspěvek k postupnému prosazování autonomního přístupu k hodnocení ve škole – v tomto případě prostřednictvím elektronického portfolia. V. Fuglík ve své práci doložil didaktický potenciál e-portfolia působit ve školách tímto směrem, tzn. k obohacování ve školách spíše výjimečných příležitostí k žákovskému sebehodnocení, vzájemnému hodnocení a k žákovské reflexi (s. 120), tedy k autonomnímu hodnocení.

V uvedeném směru jsou závažné poznatky přispívající k porozumění elektronickému portfoliu jako nástroji, který umožňuje didakticky prospěšně integrovat různé činnosti žáka do jednotného celku, a tak propojovat vzdělávací cíle s hodnocením v bezprostředním vztahu k činnosti žáka a k jeho zkušenostem. E-portfolio v tomto směru nabízí k plnohodnotnému využití všechny obecné přednosti interaktivních programů a elektronických databází s jejich rozsáhlými možnostmi pro ukládání a mnohostranné tvořivé zpracování dat.

Výsledky práce mohou být nepřímou podporou pro požadavky na zlepšené vybavení škol ICT technologiemi.

Závěry

- i. Autor ve své disertační práci **prokázal** schopnost samostatné tvůrčí práce v daném oboru.
- ii. Práce **splňuje** požadavky standardně kladené na disertační práce v daném oboru.
- iii. Po nezbytných úpravách by práce nebo její vybrané části měly být publikovány.

V Plzni dne 22. 5. 2012